

CÁCH VIẾT BÀI PHÓNG SỰ

I. KHÁI NIỆM

Khái niệm phóng sự do người Anh đưa ra (Feature hoặc **Reportage**), sau một loạt bài mô tả những đám cháy, lũ lụt, các kỳ họp quốc hội. Người Pháp lại coi phóng sự là điều tra. Người Đức lại quan niệm phóng sự là đưa tin một cách hoàn chỉnh và đầy đủ nhất. Còn người Mỹ thì cho rằng, phóng sự là khả năng diễn tả, tường thuật những kỳ họp, những cuộc tranh luận.

Âm Hán Việt: Phóng là mở rộng, đi sâu vào vấn đề nào đó. Điểm chung của các nước hiện nay trên thế giới là phóng sự phải có sự kiện, có các yếu tố của tin (5W- H), nếu không phóng sự sẽ rỗng tuếch. Do đó, phóng sự trước hết phải có sự kiện, yếu tố của tin tức và được thể hiện bằng bút pháp tường thuật, điều tra...

Có thể thấy, phóng sự là một thể loại báo chí, có nhiệm vụ trước hết là thông tin thời sự về người thật, việc thật trong một quá trình phát triển, đồng thời trả lời những câu hỏi mà hiện thực đề ra, đáp ứng các yêu cầu chung đối với tác phẩm báo chí. Tuy nhiên, tác giả vẫn có thể sử dụng một lối thể hiện kết hợp giữa thông tin thời sự, với bút pháp văn học để nhằm tạo ra giọng điệu phong phú, linh hoạt.

II. CÁC ĐỀ TÀI CỦA PHÓNG SỰ

Nói chung, phóng sự là viết về các đề tài xã hội, viết về những vấn đề thuộc về hoạt động của con người liên quan đến sự tồn tại và phát triển của xã hội. Các đề tài phóng sự thường đề cập gồm:

- Phóng sự về đất nước con người
- Ký sự, phóng sự đường xa (du ký)
- Phóng sự về những vấn đề, tệ nạn xã hội

- Phóng sự về những số phận hoàn cảnh thương tâm
- Phóng sự về những chuyện lạ, chuyện ly kỳ, hy hữu...
- Ký sự pháp đình

III. ĐẶC TRƯNG CỦA PHÓNG SỰ

Phóng sự đòi hỏi phóng viên phải bỏ nhiều thời gian và công sức để điều tra, thâm nhập thực tế và phỏng vấn nhiều người. Phóng sự cung cấp cho người đọc một cái nhìn cận cảnh và toàn cảnh về một hiện tượng, thường là đặc biệt, diễn ra trong xã hội.

Nhà báo là người ghi chép cụ thể, sinh động tình hình một vấn đề, một sự việc nào đó đang là vấn đề thời sự, nóng bỏng, bức xúc trong xã hội. Phóng sự thể hiện tính chiến đấu cao độ, dùng sự thật để bác lại những nhận thức còn sai lệch, lấy sự thật đời sống để ảnh hưởng đến nhận thức của xã hội. Do đặc thù thể loại, tính chân thực về thời gian, địa điểm, sự kiện, con người và chi tiết là những yếu tố cốt lõi của phóng sự.

Khi viết phóng sự đòi hỏi nhà báo phải xông xáo, tự mình thăm dò, hỏi han người thực việc thực. Phóng sự cũng như các thể loại báo chí khác luôn được theo kết cấu 4,5 W":
Who(Ai)?, Where(Ở đâu)?, When(Khi nào)?,
What(Cái gì)?

1. Phóng sự phải có nhân vật

Phóng sự là một thể tài của báo chí, nhưng lại gần gũi với văn học, thường viết về các vấn đề xã hội và viết về những con người trong một hoàn cảnh điển hình. Trong một chừng mực nào đó, những nhân vật này đều có số phận, hoàn cảnh riêng. Một bài phóng sự không có nhân vật thì chưa phải là phóng sự, không để tác giả nói mà hãy để nhân vật nói.

Chú ý, khi viết về nhân vật nên chú ý tính cách đời thường của họ.
Cái cốt lõi của con người bản chất là “nhân chi sơ tính bản thiện” (Con người sinh ra vốn rất hiền) và người viết cần tin vào điều đấy khi cầm bút viết về một nhân vật nào đó. Theo mấy câu thơ của nhà thơ Eptusenco (Nga).

*Chẳng có ai tẻ nhạt ở trên đời
Mỗi số phận chứa một phần lịch sử
Mỗi số phận rất riêng dù rất nhỏ
Chắc tình cầu nào đã sánh nổi đâu...*

2. Có cái tôi trần thuật

- Trong phóng sự có cái tôi hay không? Đó là câu hỏi vẫn còn nhiều tranh cãi. Khi viết phóng sự, phóng viên cần chú ý:

2.1 Cái tôi nhân chứng. Sự có mặt của nhân vật tôi này trước hết với tư cách là một nhân vật chứng kiến. Họ là nhân chứng sống động và đáng tin cậy trước những tình tiết của các câu chuyện đang phô bày, đang diễn ra.

2.2 Cái tôi trần thuật- thẩm định.

Cái tôi trần thuật có một vai trò vô cùng quan trọng. Nó thể hiện rõ cách xử lý riêng của từng tác giả, cho thấy nét độc đáo trong cách tường thuật vấn đề của mỗi người.

Khi tác giả đến tận nơi, được mục kích, quan sát, chứng kiến, cảm nhận, họ sẽ hóa thân thành nhân vật tô trần thuật để chuyển tải đến người đọc bức tranh xác thực, vừa chi tiết, vừa cụ thể, có tầm bao quát nhất định từ những điều họ đã “mục sở thị”.

Khi trần thuật, tác giả có thể sử dụng nhiều thủ pháp khác nhau như miêu tả, đặc tả, phác họa chân dung.

2.3 *Cái tôi chính kiến.* Phóng viên tự thân trải nghiệm, có thể đưa ra góc nhìn, nhận định, đánh giá, lý lẽ đề xuất, kiến nghị và giải pháp hợp lý. **Cái tôi chính kiến** là sự khẳng định bản lĩnh người làm báo, là lương tâm, trách nhiệm của họ. Tác giả dám lên tiếng để bênh vực sự thật và có đủ bản lĩnh để bày tỏ chính kiến của mình.

2.4 *Cái tôi cảm xúc, nội tâm* thể hiện sâu sắc nội tâm của tác giả. Đó là cái tôi có chiều sâu, mang tính nhân bản. Tác giả biết xót xa trước những thân phận bất hạnh, biết cảm thông trước những mảnh đời kém may mắn, biết phần uất trước những bất công, biết trân trọng những giá trị của cuộc sống.

3. Có tính văn học. Phóng sự là một trong những thể loại hiếm hoi của báo chí được diễn đạt cảm xúc nội tâm của tác giả. Và để diễn đạt được những điều đó, tác giả cần sử dụng bút pháp văn học. Chú ý, người viết không làm văn, vì phóng sự (thời nay) được coi là một thể loại báo chí, nên phóng sự là một thể tài báo chí, thuộc phạm trù báo chí.

Với một người viết phóng sự, nếu có cách hành văn sẽ tốt hơn, hiệu quả hơn nhiều chỉ viết bằng ngôn ngữ báo chí. Và điều quan trọng, tác giả không được lạm dụng văn chương múa bút trong phóng sự báo chí.

IV. CÁC BƯỚC CƠ BẢN

- BƯỚC 1: TÌM TÒI VÀ PHÁT HIỆN ĐỀ TÀI
 - Quan sát;
 - Tự đặt cho mình những câu hỏi;
 - Lắng nghe;
 - “Đãi cát tìm vàng”;
 - Tìm cái mới trong cái cũ
 - Đi sẽ đến- tìm sẽ gặp

BƯỚC 2 CHUẨN BỊ VÀ THU THẬP

- Thu thập tất cả tài liệu có liên quan,
→ để:

Trong quá trình viết có thể sàng lọc và lựa chọn

Ngoài ra, cần xác định rõ từ đầu tài liệu cần tìm và thực hiện theo kế hoạch

BƯỚC 3 TIẾP CẬN VÀ GẶP GỠ NHÂN VẬT

- Tiếp cận vấn đề;
- Thuyết phục nhân vật;
- Tiếp cận nhân vật vô danh và nổi tiếng;

BƯỚC 4 THỰC HIỆN TÁC PHẨM

V. ĐI LẤY TÀI LIỆU VIẾT PHÓNG SỰ

Yêu cầu chung: Tư liệu để viết phóng sự là chính xác, thời sự, trung thực

Một số nguyên tắc:

- 1.1 Trực tiếp: Tư liệu càng trực tiếp, bài phóng sự càng thuyết phục bạn đọc (Tài liệu do chính tác giả lấy được là nguồn đáng tin cậy nhất)**
- Ví dụ: Một vụ hỏa hoạn, phóng viên lấy được số liệu riêng, thông tin riêng, thậm chí những yếu tố liên quan trực tiếp đến bài báo rất có giá trị

1.2 Nhiều tư liệu gián tiếp:

Đây là một bí quyết, tư liệu gián tiếp làm phong phú hơn, kiểm tra những vấn đề có liên quan (những vấn đề xảy ra trước đó, hoặc tương tự như thế hoặc không liên quan trực tiếp nhưng có thể bổ sung, làm hoàn chỉnh cho bài).

- Ví dụ viết về đua xe, nên lấy tư liệu của những vụ đua xe từ trước, hoặc tình trạng đua xe ở địa phương khác.

1.3 Tư liệu cá nhân

Đây là một tư liệu rất quan trọng. Đối với phóng viên viết phóng sự, cần phải có tư liệu riêng, phóng viên cần chú trọng đến công tác sưu tầm tư liệu cá nhân.

2. Cách lấy tài liệu:

- Quan sát,
- Hỏi, nghe
- Nhật nhạn, thu lượm

VI.KẾT CẤU (BỐ CỤC) CỦA PHÓNG SỰ

- Một bài phóng sự phải gồm: Tít, Sapô, thân bài và kết luận. (Xem phần Tít, Sapô, thân bài và kết bài)

1. Tít

- - Tổng kết thông tin
- - Phân định mức độ của câu chuyện
- - Gây cảm tình cho độc giả

Việc đặt tít tùy thuộc vào nhiều yếu tố, bao gồm:

- - Mục đích, tôn chỉ của tờ báo
- - Chủ đề, nội dung bài báo
- - Hình thức thể hiện bài báo
- - Phong cách, bút pháp và sở trường ngôn ngữ của Tác giả

CÁCH VIẾT BÀI PHÓNG SỰ

1. **Viết Sa-pô: Cách viết giống như trên**

2. Mở bài

2.1 Yêu cầu

- Trực tiếp, không vòng vo, đi thẳng vào vấn đề cho bạn đọc biết là tác giả muốn viết gì. Đó là cách viết bao trùm nhất, báo chí nhất.
- Ngắn gọn, cô đọng
- Nêu bật ngay chủ đề của bài phóng sự

2.2 Cách mở bài phóng sự

- Nêu hoàn cảnh dẫn đến bài viết đó
- Lý do tác giả viết bài này là gì? Hãy nói trực tiếp ngắn gọn cho bạn đọc viết.
- Cũng có thể viện dẫn một câu nói, ca dao, tục ngữ, câu hát,...đề đi vào đề.

- Nêu ra một luận cứ rồi đưa ra các luận chứng để vào bài. Tức là nêu ra một quan điểm, một vấn đề rồi đưa ra các sự kiện, các câu chuyện, các số liệu để chứng minh quan điểm đó, vấn đề đó.**
- **Sau đó triển khai tiếp các ý, các tài liệu thu thập được cho bài viết chặt chẽ, sinh động**

3. Thân bài

- Đối với phóng sự, thân bài chính là trình bày vấn đề, giải quyết vấn đề đã đặt ra ở phần mở bài.

Những điều cần chú ý

- Theo trình tự thời gian: trình bày theo trình tự thời gian sự việc diễn ra. Kiểu viết này thích hợp cho du ký và tường thuật.
- Theo mô hình hình tháp ngược: Sắp xếp theo trình tự từ việc quan trọng đưa lên trước.

4. Kết bài

Yêu cầu

- Ngắn gọn,
- Rõ ràng,
- Nêu lại một lần nữa bản chất của sự việc sau khi đã phân tích, trình bày ở thân bài.

- Nêu chính kiến của mình (của tác giả hoặc của tòa soạn).

Kết luận của phóng sự không chỉ dừng lại ở việc đúc kết lại sự việc mà còn kiến nghị giải quyết sự việc đó và nêu ra giải pháp để giải quyết vấn đề. Tác giả có thể nêu ra giải pháp của mình.

Kết luận của phóng sự phải được viết một cách đanh thép, gãy gọn và gây ấn tượng mạnh cho bạn đọc. Hãy tìm một chi tiết đắt để kết luận. Nếu tác giả cảm thấy xúc động vì chính phần kết của mình thì kết luận đó được coi là thành công.

Một số cách viết kết bài phóng sự

- Dùng một câu trích dẫn
 - Một câu nói hoặc một hình ảnh của nhân vật trong phóng sự
- Kết bài có thể có nhiều dạng
- Nêu vấn đề đã xong xuôi
 - Bỏ ngỏ
 - Nêu lại vấn đề ở cấp độ cao hơn với những câu hỏi cho người đọc những cảm xúc của chính mình.
- Để gây ấn tượng, đoạn kết nên gãy gọn, gieo cho người đọc những cảm xúc của chính mình.

5. Cách viết bài phóng sự hay

5.1 Sử dụng lời trích dẫn

- Làm người đọc tin tưởng vào giá trị của câu chuyện
- Độc giả có thể “nghe” trực tiếp về nguồn tin nói về tin đó
- Một câu chuyện không có lời trích dẫn sẽ rất nhàm chán.
- Tuy nhiên, chỉ nên trích dẫn những lời có khả năng tóm tắt hay về một tình huống nào đó, chứa những cảm giác hoặc hình ảnh mạnh,...

5.2 Sử dụng con số

Số liệu rất quan trọng vì chúng góp phần làm cho độc giả tin vào điểm chính của câu chuyện. Tuy nhiên, phóng viên cần giải thích các lý do đem lại các thay đổi về các số liệu đó và chỉ dùng những con số quan trọng nhất.

Nếu quá nhiều dữ kiện về con số nên đặt bản thống kê riêng. Nên viết tròn con số lại.

5.3 Văn phong

Văn phong của bài viết nên thích hợp với ý nghĩa của câu chuyện.

Ví dụ : Nếu viết về một tai nạn làm nhiều người chết, lời văn cần phải chững chạc, nghiêm chỉnh. Nếu viết phóng sự về một người bán các con khỉ đồ chơi bằng plastic, giọng văn nên có vẻ dí dỏm, hài hước...

5.4 Viết lại

Sau khi viết xong một bài, hãy đọc một lần nữa, cắt xén bài một cách mạnh bạo. Hãy tự hỏi : Làm sao để nói rõ thêm nữa ? Làm sao để làm cho giản dị hơn nữa ?

5.5 Tường thuật

- Thu thập thông tin một cách đầy đủ
- Các chi tiết
- Các lời trích dẫn
- Mô tả bằng những chi tiết cụ thể để độc giả có thể “thấy”, “nghe” cảm nhận ngay
- Không nên dùng những lời mơ hồ, tổng quát

- Văn phong trong sáng, rõ ràng, giản dị
- Câu viết ngắn gọn, loại bỏ những từ không cần thiết
- Sử dụng ngôn ngữ hàng ngày
- Tránh dùng các thuật ngữ hay tiếng lóng của một loại ngành nghề nào đó.
- Tránh dùng những từ ngữ nhàm chán, bóng bẩy, to tát

- Không viết câu dài, phức tạp
- Nếu bạn gặp trục trặc trong khi viết bài, hãy tưởng tượng như bạn đang kể chuyện cho một người bạn nào đó . Một bài viết hay có chất lượng giống như một câu chuyện tự nhiên. Đừng tìm cách làm cho độc giả khâm phục mình bằng *lời viết văn hoa*.
Chức năng của bạn là truyền đạt, kể chuyện.

5.6 Một số thủ thuật

- Dùng danh từ và động từ mạnh
- Tránh dùng quá nhiều tính từ và trợ động từ
- Khi diễn tả không nên lặp ý, tránh bị trùng lặp
- Dùng các chi tiết và thí dụ cụ thể để minh họa cho các điểm tổng quát, và dùng các từ, các câu rõ nghĩa

- **Đừng chỉ cho độc giả biết rằng công viên đó “đẹp”. Từ đó mơ hồ quá, khó có thể hình dung ra được. Công viên đó đẹp như thế nào ? Mô tả các loại hoa cây cối và hồ nước, màu sắc và mùi hương hoa cỏ.**
- **Đừng chỉ nói với độc giả rằng, căn nhà đó “ cũ ”. Cho họ thấy bằng cách mô tả nước sơn bị tróc, cửa ngõ bị hoen rỉ và cửa sổ bị vỡ kính.**

• **Đừng chỉ nói với độc giả rằng chị bán rau “ vui vẻ ” , mà tả cho họ thấy nụ cười của chị ngoác rộng đến mang tai.**

Tường thuật hay là dựa trên tài quan sát giỏi , làm cho độc giả cảm thấy họ đang có mặt tại chỗ với bạn, nghe, cảm nhận, hiểu như bạn.

Để cho những con số có hình ảnh

Ví dụ : Một phóng viên được thông báo rằng các thanh sắt bên trong một tòa nhà lớn được kéo căng đến nỗi chúng tạo thành một lực mạnh đến 8 triệu cân Anh. Nhưng 8 triệu cân Anh có nghĩa gì ? Anh ta hỏi một kỹ sư, người này giải thích : đó là tương đương với sức nặng của 220 chiếc xe hơi đặt chồng lên nhau . So sánh như vậy giúp cho độc giả hiểu được lực đó mạnh đến đâu.

TÓM LẠI

- NĂNG KHIẾU
- LÒNG YÊU NGHỀ VÀ SỰ ĐAM MÊ
- VỐN SỐNG VÀ TRI THỨC
- ĐẠO ĐỨC NGHỀ NGHIỆP